

EGGEN EN EINDEN.

In een erfpachtsacte van 1407¹⁾ komt de volgende omschrijving voor: „unse Erve ende guet geheiten groten Heghenhuijsen, als dat gelegen is mit eggen mit eijnden, mit torve mit twige, mit water mit weijde, mit alreslachter nutt ende mit allen sinen toebehoren”. De omschrijving laat, behalve voorwat de eggen en einden betreft, aan duidelijkheid niets te wensen over.

We mogen aannemen dat de uitdrukking „mit eggen, mit eijnden” betrekking heeft op het tot het goed behorende bouwland dat in acten van latere tijd dikwijls wordt aangeduid met „hoge en lage landerijen.” Vanzelfsprekend is hiermede niet bewezen dat onder *eggen* en *einden* de hoog en laag gelegen stukken bouwland moeten worden verstaan.

Dr. Schönfeld is van mening dat *egge* (hgd. *Ecke*) betekent hoek land, voorkomende in terschellings *Eg*, *Yels-eg*, *Poels-egge*; wierings *Rubbel-eg* (robbelig, ruw, oneffen land); amelands *Munk(s)-eg*, *Foppen-eg* ²⁾. In deze voorbeelden gaat het uitsluitend om in het noordwesten van ons land op de eilanden gelegen stukken land, zodat men zich kan afvragen of deze verklaring van de veldnaam *eg* of *egge* ook voor het oosten van het land aannemelijk is.

Anders oordeelt Dr. Slicher van Bath ³⁾. Hij stelt es, enk en *eg* op één lijn en noemt als voorbeelden *Eg* en *Berg Eg* in Haarle en de *Hooge Eggen* op Ameland. *Eg* zou dus es, d.w.z. een aaneengesloten complex van akkers betekenen.

Het is algemeen bekend dat de Twentse essen bestaan uit ten opzichte van de naaste omgeving hoog gelegen gronden, waarbij het verschil in niveau van de essen met de omringende grond meestal vrij gering is, in elk geval niet van zodanige aard, dat men de hoge ligging in de veldnaam tot uitdrukking brengt.

De hiervòòr reeds genoemde *Berg Eg* en *Hooge Eggen* wet-tigen de veronderstelling dat onder *eg* of *egge* moet worden verstaan een zeer hoog gelegen es. Is het aan een toeval toe te schrijven dat Dr. Slicher van Bath deze beide veldnamen noemt, in tegenstelling met Dr. Schönfeld, die andere voorbeelden aanhaalt? Of veronderstelde eerstgenoemde schrijver ook reeds dat de op een hoogte gelegen esgronden, lange en

smalle stukken bouwland, vroeger *eggen* werden genoemd, een benaming die later schijnbaar door een andere vervangen werd of slechts zeer sporadisch voorkwam?

De ligging van de tot het erve Heghuis vroeger behorende gronden is nog vrij nauwkeurig bekend. De esgronden lagen voor het merendeel op een vrij hoge, uit de ijstijd daterende stuwwal, de boerderij ligt nu nog aan de voet van die wal. Dat de es *hoge es* wordt genoemd, wijst weer in de richting van de hiervòòr veronderstelde verklaring van de veldnaam *eg*.

Einde vindt men als veldnaam in de *endekes*, het *endeke* of *eindeken* en dan meestal voor smalle stukjes bouwland die door een weg van een groter perceel werden afgesneden. In 1785 schreef men in het register van inkomsten van de proosdij te Oldenzaal: „G. J. Nienhuis geeft jaarlijks 1 mud gaste uit den agtersten einde van zijn Fonteyenkamp”. Ook in dit geval is weer sprake van een op de een of andere wijze van een groter stuk afgescheiden strook bouwland. Derhalve kan men met *einden* bedoeld hebben afzonderlijke gelegen perceeltjes bouwland, zoals deze vroeger bij elk erf in het gemene veld in de meest zonderlinge vormen en vaak op vrij grote afstand van de boerderij werden aangetroffen.

Eggen en *einden* zouden dus kunnen zijn de hoog gelegen esgronden en de afzonderlijk — ten opzichte van de es natuurlijk laag liggende — percelen bouwland, m.a.w. de „hoge en lage landerijen”.

Men kan zich nog afvragen waarom vroeger in acten het hoog en laag gelegen bouwland afzonderlijk werden genoemd. Dit geschiedde waarschijnlijk omdat de hoge grond meer waarde had voor de landbouw dan de lage. De esgrond was veel langer in cultuur dan de in het veld liggende later ontgonnen stukken land, waarvan de opbrengst door het ontbreken van een voldoende bemesting vrij gering was. De meier aanvaardde het erf met lusten en lasten, dus ook met de goede en minder goede landerijen.

Dr. Naarding was na lezing van het bovenstaande zo vriendelijk er mijn aandacht op te vestigen, dat in oude Drentse stukken voorkomt „mit egghen und enden, mit hoge und lege” etc., waaruit blijkt dat er verschil bestond tussen *eg*(ge)

en eind(e) en hoog en laag. Dat het tweede een herhaling is van het eerste is mogelijk, maar zeer onwaarschijnlijk.

Wanneer we Dumbar⁴⁾ raadplegen zien we dat „egge” in het einde van de 18e eeuw werd gebruikt voor zijde of kant, waaruit weer volgt dat de erfpachtsacte bedoelt het land, gelegen binnen de kanten of grenzen of, zoals in een sententie van 19 Februari 1644⁵⁾ wordt gezegd over 4 kampen, „liggende in de betuinige, circul en bepalinge des Erves” etc., m.a.w. binnen de omheiningen en de omtrek of grenzen van het goed. Met „einden” bedoelde men: het land tot aan de eindpunten, tot in de verste hoeken, hetgeen weer neerkomt op de grenzen. De beide hier besproken woorden zullen dus eenzelfde betekenis gehad hebben althans in de beginne.

Egge betekent zijde, maar side of zijde werd ook gebruikt om laag gelegen land aan te duiden. In de 4e jaargang, blz. 43 e.v. van dit tijdschrift noemt W. H. Dingeldein daarvan meer voorbeelden, waaronder een *Syden esch* in Tubbergen — een bij uitzondering dus laag gelegen es — en onder het hiervoor bedoelde erf Heghuis te Berghuizen bij Oldenzaal gelegen *syde lant*, ongetwijfeld zo genoemd tegenover de in de hoge es gelegen gronden. Betekent eg(ge) dus ook laag land met de hiervoor reeds aangehaalde Berg Eg en Hoge Eggen als tegenstelling?

Uit het vorenstaande kan men de gevolgtrekking maken dat met „eggen en einden” oorspronkelijk zal bedoeld zijn het gehele erf naar alle kanten en hoeken of tot aan zijn bestaande grenzen, derhalve met alle land, hoog en laag, goed en slecht, de essen, de afzonderlijke gelegen en onregelmatig gevormde percelen inbegrepen. Dat zich uit deze zeer ruime betekenis later meer dan één nieuwe ontwikkeld heeft is zeer aannemelijk.

Slechts dit staat vast: de verklaring van de woorden eg(ge) en eind(e) is niet eenvoudig.

Oldenzaal.

B. H. HOMMEN

¹⁾ Archivalia van de Oldenzaalse Oudheidkamer, inv. 215.

²⁾ M. Schönfeld. Veldnamen in Nederland, 2e druk, blz. 112.

³⁾ Dr. B. H. Slicher van Bath. Mensch en land in de middeleeuwen, deel II, blz. 3.

⁴⁾ Dr. H. L. Bezoen. Het Dumbar Handschrift, blz. 7.

⁵⁾ Archivalia van de Oldenzaalse Oudheidkamer, inv. 521.